

АНАЛИЗА АНКЕТЕ
КВАЛИТЕТА ПОСЛОВАЊА И РАЗВОЈНИХ АКТИВНОСТИ
ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА У ОПШТИНИ ТЕСЛИЋ

Фебруар, 2024. године

УВОД

Током децембра 2023. и јануара 2024. године спроведена је анкета међу послодавцима Теслића у циљу прикупљања информација о мишљењу привредног сектора о пословној клими у Општини. Општина Теслић је прва општина у Републици Српској (пored градова Бања Лука, Приједор и Бијељина) која је испунила све критеријуме и тако стекла услове да буде сертифицирована и добије сертификат општине са повољним пословним окружењем према захтјевима БФЦ СЕЕ стандарда. Визија општине Теслић је изградња локалне заједнице са развијеном предузетничком инфраструктуром, повољним условима за инвеститоре, развијеним туризмом, пољопривредом, малим и средњим предузетништвом, развијеном комуналном инфраструктуром, очуваном животном средином, у којој грађани у партнерству са јавном управом стварају економски и социјално привлачни амбијент за живот и развој.

У циљу остварења дефинисане визије, као и у свјетлу ресертификације према БФЦ СЕЕ стандардима, општина Теслић ће на све расположиве начине укључивати све интересне групе, институције и појединце, да својим приједлозима, идејама, сугестијама, примједбама допринесу стварању бољих економских услова за живот. Инвестирање у постојеће и нове производне и услужне капацитете, повећање броја запослених, али и одржавање стабилности постојећег привредног окружења, представља један од стратешких циљева општине Теслић, а за чије остварење је неопходна добра сарадња са пословном заједницом и побољшање квалитета услуга општине које она пружа.

Сврха анкете је била да Општина добије јаснију слику о плановима за инвестиције, проблемима са којима се привредни субјекти суочавају у свом раду те мјерама које би Општина могла предузети у циљу што бољег живота свих грађана Теслића.

У анкети су постављана питања која су имала за циљ да установе каква је генерално пословна клима у општини, као и да установе квалитет пословања и развојних активности привредних субјеката у Теслићу. Ставке у упитнику су обухватале статус фирми, природу њиховог посла, питања радне снаге и запослених, планове за инвестиције, информације о пословним објектима, услуге општинске управе и односе са њом, заштита животне средине, дигитална трансформација те приоритетне теме стратешког развоја општине Теслић.

МЕТОДОЛОГИЈА

Анкета под називом „Квалитета пословања и развојних активности привредних субјеката општине Теслић” састојала се из укупно 9 питања. Број питања је максимално смањен што је резултат претходно проведених анкета које су указале да привредници имају слабо исказан интерес за ову врсту истраживања те да повећан број питања код њих ствара додатну одбојност у попуњавању и достави анкете. Упитник је упућен на 60 адреса приватног сектора са циљем да се врати најмање 30 одговора. Критерије за одабир је био активност предузећа, његова величина (годишњи приход и број запослених), те потреба да буду заступљене све дјелатности које су од посебног значаја за развој општине Теслић (метал,

дрвопрерада, прерада коже и текстила, туризам) као и предузетништво. Очекивани минимални статистички узорак био је 30 попуњених упитника, а одговор су доставила 44 привредна друштва и предузетника, тако да се може сматрати да је анкета успјешно спроведена.

Теслић има веома хетерогену структуру, а сама анкета и дистрибуција упитника била је таква да узима у обзир структуру и заступљеност привредних сектора на територији општине. Може се рећи да је анкетом обухваћено око 80% релевантних привредних сектора. Дрвопрерада, металопрерада и прерада текстила и коже су најзаступљеније индустрије, по промету и према броју запослених. Дрвопрерађивачка и металопрерађивачка индустрија су примарна секторска подручја, што не чуди с обзиром да је Теслић општина са дугом индустријском традицијом и да је настао на основу великих фабрика из области дрвопрераде. Метални сектор је био изузетно развијен да би у послеријатном периоду доживио велики пад од којег се успјешно опоравља тако да је то данас сектор са великим потенцијалима за развој без обзира на велики број предузећа која тренутно раде. Анкетирани представници дрвопрерађивачке индустрије обухватају примарну производњу и прераду дрвета-пилане, производњу полупроизвода од дрвета и производња готових производа – намештај и грађевинска столарија. Анкетирање је спроведено од стране службеника општинске управе Теслић, Одјељења за привреду и пољопривреду, Одсјек за привреду.

Према дјелатностима од укупног броја анкетираних највише су заступљена привредна друштва из дрвопрерађивачке индустрије 22, прерада и обрада метала 18%, те по 10% прерада текстила и коже и грађевинарство. Наведене дјелатности укључујући туризам и хемијску индустрију (заступљеност у анкети по 3%) имају учешће од 70% у укупном броју запослених лица у привредним друштвима, што чини више од 30%¹ од укупно запослених становника општине.

Сви наведени подаци говоре да су резултати анкете врло индикативни и представљају користан инструмент за стратешко планирање економског развоја, као и даље активности везане за јачање двосмјерне комуникације између привреде и локалне власти.

Поред тога, анкетом су утврђене разлике у ставовима фирми које представљају различите секторе локалне привреде (производња, грађевинарство, трговина, остале услуге), што додатно доприноси информативности овог истраживања и бољем разумевању објективног стања у локалној привреди.

Овај извештај се неће позивати на конкретне фирме, те ће формулари упитника остати поверљиви и као такви представљати анализу мишљења пословне заједнице општине Теслић.

¹ Podaci su okvirni obzirom da podaci o ukupnoj zaposlenosti i nezaposlenosti na opštini Teslić variraju zavisno od izvora koji iste prezentuje.

ГЛАВНИ РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ СА ЗАКЉУЧЦИМА И ПРЕПОРУКАМА

Индустрија је у Теслићу увијек била окосница читаве привреде и носилац локалног развитка, а и данас она има веома значајно мјесто у животу локалне заједнице првенствено због традиције, постојећих привредних ресурса на које се наслања и бројности запошљавања. Досадашњи развој привреде био је претежно наслоњен на природне ресурсе којима општина Теслић располаже. Обзиром да је покривеност општине шумом 63%, дрво представља највећи природни ресурс, а самим тим и основу на којој је настао и град Теслић. Други по значају ресурс су љековите минералне воде на основу којих се развио здравствени туризам са Бањом Врућицом као изванредним привредним потенцијалом. Пољопривредно земљиште је увијек значајан природни ресурс, а поготово за општину која припада брдскопланинском подручју. Чак 34,5 % укупног земљишта општине Теслић (29.182 ха) је пољопривредно земљиште. Надаље, општина Теслић је прва општина у Републици Српској која је испунила све критеријуме и тако стекла услове да буде сертификована и добије сертификат општине са повољним пословним окружењем - БФЦ СЕЕ сертификат. У контексту наведеног, а у циљу провјере ставова и мишљења пословне заједнице анкета је обухватила питања везана за квалитет и могућности развијања и унапређења пословања постојећих пословних субјеката. Резултати треба да укажу на активности које је потребно предузети како би општина Теслић постала још интересантнија за развој пословања постојећим и будућим инвеститорима. Закључци и препоруке су изведени из резултата одговора у анкети, и могу бити корисни општинској управи у њеним даљим активностима везаним за јачање економског положаја свих становника Теслића.

Питање: Да ли сте у протекле три године имали инвестиције у циљу повећања производње (проширења услуга)?

На наведено питање 63% анкетираних одговорило је негативно. Иако у анкети нису наведени разлози изостанка инвестиција на састанцима са пословном заједницом, као и на Привредном савјету дошло се до закључка да постоји низ фактора који су успорили инвестиције и углавном су екстерног карактера на који пословна заједница нема утицаја (рат у Украјини, постпандемија, смањење наруџби услед климатских промјена, раст цијена енергената и др.). На ове екстерне факторе Општинска управа не може да утиче, али својим дјеловањем и квалитетним пружањем услуга, обезбјеђивањем финансијске подршке из екстерних извора може да допринесе очувању постојећих пословних субјеката, али и привлаћењу нових инвеститора, са посебним акцентом на домаће инвеститоре.

Питање: Да ли су претходне/будуће инвестиције имале за посљедицу отварање нових радних мјеста? (Ако јесу наведите колико је нових радних мјеста отворено/планирано).

Од 47% испитаника који су имали инвестиције у циљу повећања производње (проширења услуга) код 66% исте су имале учинак на креирање нових радних мјеста. Наведени подаци заслужују шире разматрање, јер праћење броја запослених по мјесецима на општини Теслић за 2023. годину указује да постоји константно повећање, али да у појединим периодима постоји и значајно смањење. Ако се занемари однос инвестиције/повећање броја запослених може се закључити да су

привредна друштва усмјерена ка улагањима у повећање својих пословних капацитета, а уједно да се и број запослених код истих константно повећава. Препорука је да општинска управа општинске Теслић и даље води проактивну политику по питању што већег запошљавања и стварања услова за нове инвестиционе пројекте.

Питање: Да ли имате проблема са недостатком радне снаге?

Одговори на ово питање су изненађујући обзиром да се у читавој БиХ говори о проблемима са радном снагом односно њеним недостатком. Према пристиглим одговорима само 21% испитаника је одговорио да има проблема са недостатком радне снаге. Ово питање је очито повезано са смањењем нових инвестиција у односу на претходне период, али и чињеницом да у структури броја запослених највеће учешће заузима прерађивачка индустрија конкретно текстил, кожа и обућа. У овим дјелатностима највише су се очитовали проблеми са одржавањем постојеће проиводње због отказивања уговора од стране купаца те није долазило до ширења пословних капацитета као што је то био случај у претходним годинама. Међутим, свједоци смо да поједини пословни субјекти „увозе“ радну снагу из трећих земаља, али и да значајн дио радно способног становништва своје запослење налази у сусједним општинама и у иностранству. Овакав одговор би био охрабрујући да није управо наведених података везаних за проблеме са извозом и израженом миграцијом становништва. Један од разлога за овакве одговоре може бити и чињеница да су испитаници који су учествовали у анкети у највећој мјери попунили радном снагом своје капацитете, односно да краткорочно гледано немају планирано ново запошљавање.

Активности општинске управе у овом сегменту су већ у току и огледају се кроз учествовање у различитим пројектима којима се пружа подршка пословној заједници у проналаску квалификоване радне снаге кроз процес преквалификација/доквалификација те подршци samozapošljavanju које у бдућности може генерисати нова радна мјеста.

Питање: Уколико је Ваш одговор на претходно питање потврдан молимо Вас да одговорите на који начин превазилазите проблем недостатка радне санге?

Од 21% испитаника који су одговорили да имају проблема са недостатком радне снаге 50% је одговорило да проблем рјешава бољом прерасподјелом посла међу запосленима, а 50% прековременим радом. Прерасподјела посла би могла указивати на побољшану организацију пословања да јој није узрок недостатак расположиве, квалификоване радне снаге. Прековремени рад може бити само краткотрајно рјешење али ако је пракса онда код послодаваца могу настати додатни проблеми како са постојећим радницима тако и у погледу законске регулативе. Ово се свакако може одразити на одрживост пословања и у коначници довести до смањења пословне активности па чак и до њеног гашења.

Механизми којима Општинска управа може да помогне у овој ситуацији је дефинисана у претходном питању, односно њеним напорима да властитим залагањем и средствима, као и кроз донаторске пројекте, охрабри радно способно становништво да се радно ангажује.

Питање: Који фактори имају негативан утицај на тренутни и будући развој Вашег пословања?

На ово питање је понуђено више одговора, те су се у складу са својим ставом и опредјељивали анкетирани: 42% сматра да је главни фактор који има негативан утицај на тренутни и будући развој њиховог пословања општа привредна ситуација, 37% сматра да је то нелојална конкуренција као и тежак приступ финансијским средствима, 32 % је одговорило да су то трошкови режије, док 21% сматра да је проблем и у безбједносној ситуацији у региону. Оно што је са аспектa Општинске управе веома битно јесте да ни један испитаник није као препреку свом пословању видио понашање локалне самоуправе.

Стога општинска управа и даље треба да ради на унапређењу својих услуга, појача рад контролних органа те константно буде у контакту са пословном заједницом како би препознала проблеме са којима се иста сусреће, а које она својим дјеловањем може отклонити или ублажити.

Питање: Како оцјењујете квалитет сљедећих јавних услуга?

На ово питање понуђене су три оцјене за могући одговор: 1- лоше, 2 – задовољавајуће и 3- одлично. Постоји значајна уједначеност код сумираних одговора и она изгледа овако:

Назив услуге	Просјечна оцјена
Понуда локација и зграда за пословање	2
Јавни транспорт	2
Подршка малим и средњим предузећима	2
Одржавање путева	2
Развој инфраструктуре	2
Јавна безбједност	2
Издавање грађевинских дозвола	2
Издавање дозвола за привредне дјелатности	3

Просјечна оцјена за највећи број услуга је 2 . односно задовољавајуће. У оквиру развоја инфраструктуре најлошије је оцјењена услуга одношења отпада са просјечном оцјеном 1 – лоше, а најбоље уређење јавних површина. Задатак Општинске управе је да и даље ради на побољшању свих услуга из своје надлежности а да посебну пажњу усмјери као јавним предузећима која су већински у њеном власништву како би побољшала оне услуге које су најлошије оцјењене.

Питање: Да ли сте у Вашем пословању проводили мјере енергетске ефикасности, и ако је одговор потврдан молимо Вас да наведете које?

Живимо у времену у коме је једна од главних тема енергетска ефикасност односно на који начин извршити уштеде свих облика енергије и користити алтернативне. На ово питање сви испитаници, односно 100% је одговорило негативно. Могуће је да је питање било нејасно, односно да је требало дати одређено појашњење, јер немогуће је да пословни субјекти не воде рачуна о овом аспектa. Овакви одговори отварају могућност Општинској управи да уложи додатне напоре на развијању

свијести, али и обезбјеђивању могућности да пословна заједница уочи неопходност увођења мјера енергетске ефикасности што ће у будућности свакако бити један од услова њихове одрживости.

Питање: Да ли сте у Вашем пословању проводили мјере дигиталне трансформације, и ако је одговор потврдан молимо Вас да наведете које?

Резултати на ово питање су идентични као и на претходно, односно ни један испитаник у свом пословању није проводио мјере дигиталне трансформације. Вјероватно неки од испитаника јесу, али тај процес нису поистовјетили са појмом дигиталне трансформације. Међутим, већина испитаника припада дјелатностима у којима постоји процес аутоматизације, али је радна снага и даље пресудан фактор. Дигитална трансформација је суштински присутна у секторима који нису били циљна група истраживања, али је чиљеница да у сваком сектору постоји велики број процеса који могу да се дигитализују и олакшају и убрзају пословање. На Општинској управи је да у складу са својим знањима и могућностима подиже ниво властитог али и знања јавности везаним за овај процес.

Питање: Које су по Вама приоритетне теме којима треба да се бави стратешки план економског развоја општине Теслић?

Општина Теслић има усвојену Стратегију развоја за период 2018-2027. година те ће своје активности на изради нове стратегије отпочети најкасније 2026. године. Ово питање је и постављено како би се добио увид колико је у претходном периоду Општинска управа добро дефинисала своје циљеве и приоритете и гдје треба да их јача у наредном периоду, односно у новим стратешким документима. Намјера је да се ово питање уврсти и у наредне анкете како би се утврдило да ли има промјена у ставовима пословне заједнице. На постављено питање дати су могући одговори, а испитаници су овако исказали своје опредјељење у приоритетима:

-Транспорт	5%
- Индустијско реструктурирање	10%
- Развој радне снаге	26%
- Развој пољопривреде и села	95%
- Туризам	64%
- Комунална инфраструктура	43%
- Образовање	34%
- Привлачење страних инвестиција	36%
- Подршка и пружање помоћи предузетницима	97%
- Развој малих и средњих предузећа (МСП)	96%

Обзиром да ће општина Теслић најкасније 2026. године отпочети активности на изради нове Стратегије развоја општине Теслић одговори на ово питање могу да буду једна од смјерница када је ријеч о пословној заједници. Два одговора на ово питање се издвајају: развој пољопривреде и села и подршка и пружање помоћи

предузетницим и МСП. Оба сегмента сеу обухваћена тренутно важећом Стратегијом, али је очито да су она пословној заједници и даље приоритет. Када је ријеч о подршци предузетницима и МСП чињеница да у постојећим економским односима локалне заједнице нису у могућности да финансирају предузетнике и МСП на начин који би задовољио њихове потребе, јер основа њиховог пословања је приватни капитал и властита добит. Међутим на општинској управи је обавеза да у домену својих надлежности обезбиједе добру пословну климу и функционисање свих служби и јавних предузећа у њеној надлежности, те да кроз добру сарадњу са донаторима обезбједи додатне изворе средстава и усмјери их ка овој циљној групи.

Када је ријеч о развоју пољопривреде треба имати на уму сљедеће. Из претходног историјског периода јасно је да је улагање у овај сектор, који је дубоко децентрализован, било неуспјешно, како усљед недостатака јасног правца, недостатака радне снаге тако и недостатка структурних инвестиција. Оно што је примјетно, ако анализирамо претходни дужи историјски период јесте недостатак јасног фокуса на оно што доноси највеће технолошке, развојне, друштвене и финансијске ефекте. У том смислу примјетан је раскорак између онога што је препорука струке и онога што је реалност аграрне производње, посебно са становишта одабира култура и начина производње. У том смислу Општинска управа требало би да изради стратешке смјернице које би имале научно образложену чињеничну основу. Односно, потребно је, пре дефинисања било које стратегије, а посебно, развојне стратегије, урадити низ научно заснованих уско стручних анализа којима би се потврдила или оповргла погодност производње неке културе, пасмине стоке или врсте воћа.

Иако је анкета успјешно проведена, односно на исту је добијен довољан број одговора за квалитетан узорак, уочено је да је био потребан много дужи временски период за спровођење исте, а разлог је слаб одзив пословне заједнице за учествовање у истој. Апсолутно није изненађујуће да пословна заједница није ажурна у одговорима на различите анкете, упите и друго, јер је број оваквих истраживања које врше различити органи власти, институције и приватни субјекти у посљедње вријеме заиста оптерећујући. Међутим, глас пословне заједнице и њихови ставови се морају „чути“ на одређен начин и анкете су свакако један од тих начина, али очито да њихово учестало понављање не доприноси квалитету одговора, а тиме и повратних информација кроз које се дефинишу препоруке и закључци. У том смислу успостављање Привредног савјета кроз БФЦ СЕЕ сертификацију је добар начин да се пословна заједница директно укључи у рад општинске управе, али су потребне и одговарајуће измјене у његовом раду и активнији приступ локалне управе у смислу истицања значаја рада овог тијела и укључивања пословних људи у исти. Како општинска управа не располаже финансијским средствима за ангажовањем анкетара, препорука је да се у наредном периоду размисли да волонтери у општинској управи буду обучени за овај посао. Такав приступ би имао двојаку корисност: анкета би се лакше спроводила у личном контакту, а сами волонтери би имали прилику да упознају привредне субјекте и представе себе као особе које представљају доступну радну снагу.

Одјељење за привреду и пољопривреду

Одсјек за привреду